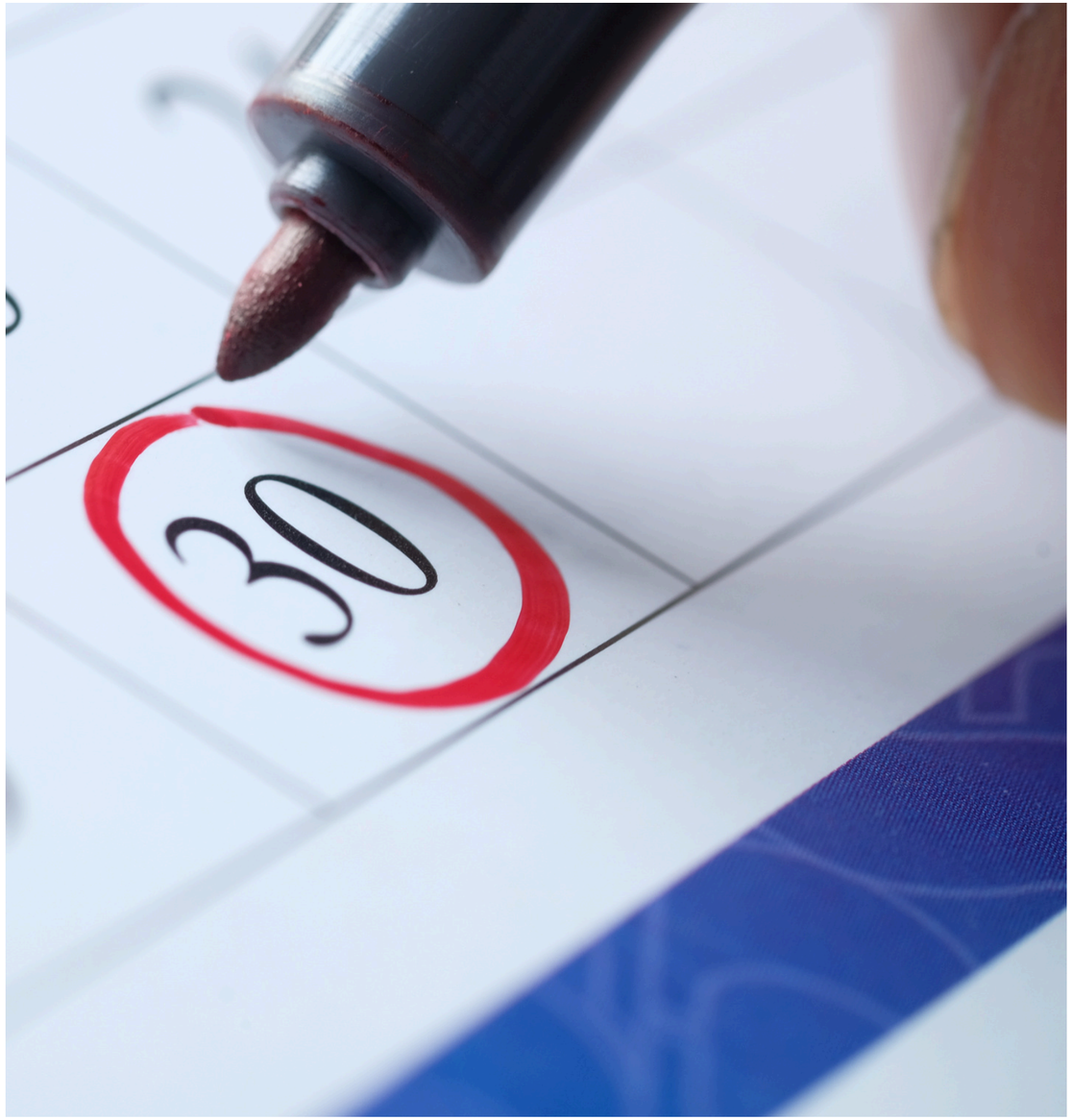
31.10.2026

Občanská společnost a její transformace

Barbora Procházková

Exkurze: Centrum participace

7.12. 11:30

Co je aktivní občanství?

Aktivní občanství (active citizenship) označuje zapojování občanů do veřejného a komunitního života, občanské společnosti a politických procesů, které je v souladu s demokratickými hodnotami.

Čtyři dimenze aktivního občanství

Protest a sociální změna

Demonstrace, petice, bojkoty

Komunitní život

Dobrovolnictví, spolky, místní iniciativy

Zastupitelská demokracie

Volby, politické strany, politická angažovanost

Demokratické hodnoty

Lidská práva, tolerance, respekt k demokracii

Hoskins & Mascherini (2009)

Jakými způsoby se občané zapojují?

Latentní participace

- Méně přímé a méně viditelné formy zapojení do veřejného a komunitního života.
- Zahrnuje zájem o společenské a politické dění, sledování veřejných otázek, diskuse nebo zapojení do komunitních aktivit.
- Nemusí být přímo politická ani směřovat k ovlivňování politického rozhodování.
- Může vytvářet předpoklady pro budoucí politickou participaci.

Ekman & Amnå (2012)

Jakými způsoby se občané zapojují?

Manifestní politická participace

- Konkrétní a viditelné jednání, jehož cílem je ovlivňovat politické procesy, veřejná rozhodnutí nebo společenské změny.
- Zahrnuje například účast ve volbách, kontaktování politiků, demonstrace, petice nebo politický aktivismus.
- Může probíhat prostřednictvím politických institucí i mimo ně.
- Může vyrůstat z občanské angažovanosti.

Ekman & Amnå (2012)

Jsou možnosti občanské participace rovné?

Nerovnosti v občanské participaci

- Přestože mají občané v demokratických společnostech formálně stejná politická práva, jejich skutečné možnosti participace se liší.
- Občanská a politická participace jsou sociálně nerovnoměrně rozdělené.
- Některé skupiny mají více zdrojů, příležitostí a schopností zapojovat se do veřejného života.
- Rozdíly v participaci mohou souviset se vzděláním, socioekonomickým postavením, věkem, genderem nebo sociálními kontakty.
- Nerovnosti v participaci mohou vést k nerovnému zastoupení zájmů různých skupin obyvatel.

Proč vznikají nerovnosti v participaci?

Model občanského voluntarismu (Civic Voluntarism Model)

Zdroje (Resources)

- Čas potřebný k zapojení.
- Finanční prostředky.
- Občanské dovednosti, například schopnost komunikovat, organizovat aktivity nebo pracovat s informacemi.

Motivace (Psychological Engagement)

- Zájem o politické a společenské otázky.
- Pocit politické účinnosti, tedy přesvědčení, že vlastní zapojení může něco změnit

Mobilizace (Recruitment)

- Zapojení prostřednictvím sociálních sítí, organizací a občanských iniciativ.
- Přímé oslovení a příležitosti k participaci.

Je podle vás výchova k aktivnímu občanství součástí vzdělávání na českých školách?

A připravuje škola žáky skutečně na aktivní zapojení do veřejného života?

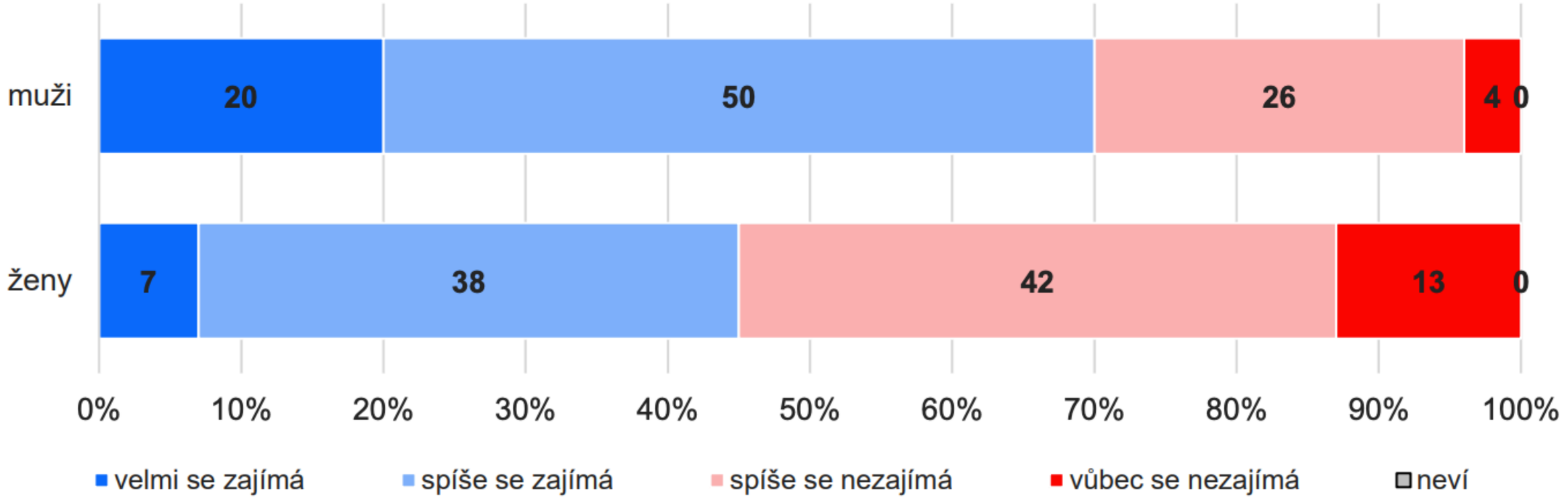
Výchova k aktivnímu občanství v českém RVP

- **Výchova k občanství:** Demokracie, lidská práva, občanské povinnosti a možnosti zapojení do veřejného života.
- **Klíčová kompetence k občanství a udržitelnosti:** Rozvoj odpovědného občanského jednání, respektu k právům druhých a zájmu o veřejné dění.
- **Aktivní občanství a participace:** Žáci se mají učit formulovat vlastní názory a aktivně ovlivňovat dění ve svém okolí.
- **Demokratické rozhodování ve škole:** RVP počítá s možnostmi žáků podílet se na organizaci školy, výuce a společném rozhodování.
- **Občanství v digitálním prostředí:** Orientace ve veřejném dění, kritické posuzování informací a odpovědné občanské jednání online.

Zdroj: Revidovaný RVP ZV, NPI ČR / MŠMT (znění 2026).

CVVM, SOÚ AV ČR, Naše společnost (2025)

Graf 2: Zájem o politiku dle pohlaví (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Panel Naše společnost PNS_2505_2, 30. 5. – 12. 6. 2025, 1712 respondentů starších 15 let, online dotazování CAWI + osobní dotazování CAPI.

Proč vznikají genderové nerovnosti v občanské/politické participaci?

- **Nerovné rozdělení času a péče:** Péče o děti, domácí práce, péče o blízké.
- **Rozdílný přístup ke zdrojům:** Příjmy, pracovní postavení, sociální kontakty.
- **Genderové normy a očekávání:** Tradiční genderové role, společenská očekávání, stereotypy.
- **Politické a organizační prostředí:** Přístup k vedoucím pozicím, neformální sítě, organizační kultura.
- **Nerovnosti v digitálním prostředí:** Online obtěžování, sexistické útoky, nenávistné komentáře.
- **Historické nerovnosti v politické participaci:** Pozdější získání politických práv, historická dominance mužů v politice, nedostatek ženských vzorů.

Participují ženy a muži jinak?

Genderové rozdíly ve formách politické participace

Výzkum založený na datech z 26 evropských demokracií, ukazuje:

- Ženy častěji podepisují petice a bojkotují produkty z politických či etických důvodů.
- Muži častěji kontaktují politiky a zapojují se do stranické činnosti.
- Rozdíly ve volební účasti jsou malé.
- Rozdíly závisí na konkrétní formě participace a na společenském kontextu.
- Genderové rozdíly zůstávaly mezi lety 2002–2020 relativně stabilní, ale liší se mezi zeměmi. Ve společnostech s vyšší genderovou rovností se ženy politicky zapojují výrazně více.

Bolzendahl a Coffé (2026)

Jak podle vás rozvoj digitálních technologií proměnil občanskou společnost a možnosti občanské participace?

Proměny občanské participace v digitální době

- Rozvoj internetu a sociálních sítí rozšiřuje možnosti občanské a politické participace.
- Vedle tradičních forem zapojení vznikají nové digitální aktivity, například online petice, hashtagové kampaně a síťová mobilizace.
- Digitální technologie snižují některé náklady na participaci a umožňují koordinaci bez fyzické přítomnosti.
- Tradiční kolektivní jednání založené na organizacích doplňují decentralizované a personalizované formy zapojení.
- Digitální participace může představovat svébytnou formu občanské a politické angažovanosti.

Demokratizace participace, nebo reprodukce nerovností?

- Digitální technologie mohou zpřístupňovat participaci lidem, kteří se nezapojují tradičními způsoby.
- Přístup k digitální participaci však zůstává nerovnoměrně rozdělený.
- Rozhodující nejsou pouze technické možnosti připojení, ale také digitální dovednosti, čas, zdroje a sociální kontakty.
- Digitalizace proto nemusí automaticky vést k rovnější občanské participaci.

Digitalizace proměňuje samotnou podobu občanské společnosti

- OS již nefunguje pouze prostřednictvím tradičních organizací, spolků a sociálních hnutí.
- Digitální platformy se stávají významným prostředím pro veřejnou diskusi, občanskou mobilizaci a vytváření kolektivních identit.
- Digitální technologie umožňují vznik nových občanských iniciativ, které nemusí být založené na formálním členství nebo stabilní organizační struktuře.
- Participace je stále více zprostředkována technologickou infrastrukturou a pravidly digitálních platforem.
- Proměňuje se tak nejen způsob občanského zapojení, ale také vztah mezi občany, občanskou společností a politickými institucemi.

Xie (2024)

Digitalizace a transnacionální občanská společnost

- **Překračování národních hranic:** Občanské iniciativy a sociální hnutí mohou propojovat aktéry z různých zemí.
- **Mezinárodní mobilizace:** Sociální sítě usnadňují šíření výzev, organizování kampaní a koordinaci společných akcí.
- **Sdílení informací a zkušeností:** Aktivisté mohou přebírat strategie, protestní symboly a způsoby organizování z jiných zemí.
- **Globální veřejná témata:** Klimatická změna, lidská práva, genderová rovnost nebo ochrana demokracie.
- **Nové možnosti solidarity:** Občané mohou podporovat iniciativy a společenská hnutí i mimo vlastní stát.

Konec.